Parimiile preste an, o carte singulară în cultura română*

Dosoftei, mitropolitul Moldovei (1624-1693), este una dintre figurile cele mai cunoscute din epoca veche a culturii române; cărţile sale au făcut obiectul a numeroase studii şi ediţii critice. Singura tipăritură a lui Dosoftei care nu a fost încă cercetată integral este *Parimiile preste an* (Iaşi, 1683). Discuţiile anterioare asupra *Parimiarului* au avut în vedere mai ales versurile originale (incluse de N. A. Ursu în primul volum al ediţiei *Opere*), prorocirea Sibilei Eritreea (a cărei prezenţă într-o tipăritură cu caracter religios din secolul al XVII-lea românesc constituie un fapt inedit; de asemenea, textul este inclus în ediţia *Opere*) sau fragmente ale pericopelor biblice, reproduse şi discutate de N. A. Ursu în încercarea de a argumenta paternitatea lui Dosoftei asupra reviziei traducerii *Vechiului Testament* efectuate de către Nicolae Milescu şi caracterul substanţial al intervenţiei revizorului în text.[1] Fragmentele de *tâlcuri* care însoţesc traducerile canoanelor au fost luate în discuţie de Eugen Munteanu[2], interesat de nivelul lexical al textului şi de efectele principiului literalităţii asupra textului tradus. În capitolele dedicate lui Dosoftei din lucrările de istorie a literaturii române vechi, interesul cercetătorilor se îndreaptă mai ales asupra *Psaltirii în versuri*, considerată punct culminant al eforturilor creatoare ale mitropolitului, asupra versurilor originale sau asupra celor patru volume hagiografice, în timp ce textul *Parimiarului* este, de regulă, doar menţionat. Deşi lui Dosoftei i se recunoaşte meritul unei constante inovaţii la nivelul lexicului, în *Dicţionarul limbii române* vocabularul *Parimiarului* este implicat doar indirect, prin intermediul studiilor şi al crestomaţiilor. De asemenea, în lucrările de istorie a limbii române literare Dosoftei este reprezentat mai ales prin textele psaltirilor, prin *Viaţa şi petreacerea svinţilor* sau prin studiul realizat de D. Puşchilă asupra *Molitvenicului*.

Cercetarea integrală a *Parimiarului* ne-a arătat că ne aflăm în faţa unei lucrări inedite în cultura română, fascinantă prin compoziţie şi inventivitate şi care conturează imaginea aparte a unui mitropolit cu o largă viziune culturală, cu

* Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Reţea transnaţională de management integrat al cercetării postdoctorale în domeniul Comunicarea ştiinţei. Construcţie instituţională (şcoală postdoctorală) şi program de burse (CommScie)" – POSDRU/89/1.5/S/63663, finanţat prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

[1] N. A. Ursu, *Note şi variante*, în Dosoftei, *Opere*, vol. I. *Versuri*.

[2] În *Studii de lexicologie biblică*, discuţie reluată în *Lexicologie biblică românească*.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

lecturi diverse şi cunoştinţe lingvistice bogate. Caracterul inedit al textului provine şi din faptul că este singura carte tipărită în limba română aparţinând acestui gen liturgic, pe care Dosoftei îl împrumută din cultura slavonă sau din cea bizantină şi pe care îl completează cu texte diverse, rod al lecturilor sale; este o carte cu un destin aparte în tradiţia religioasă şi în cea culturală, în general. De aceea, studiul său a ridicat o serie de probleme şi de întrebări specifice.

1. Din istoria unei vechi cărţi de lectură: *prophetologion*

1.1. Tradiţia bizantină

Termenul *prophetologion* denumeşte o culegere de pericope din *Vechiul Testament* destinate lecturii în biserică în tinpul slujbei vecerniei. Denumirea indică rolul important pe care îl aveau, în economia cărţii, textele profeţilor; conţinutul său, însă, nu se limita la acestea, ci cuprindea largi fragmente din *Geneză* şi *Exod* sau fragmente mai scurte din celelalte cărţi veterotestamentare şi câteva din epistole. Spre deosebire de alte lecţionare, acestei culegeri i s-a acordat puţină atenţie; studiile consacrate ei sunt puţine şi destul de recente.[3] Dintre acestea, cele mai importante le aparţin lui Carsten Høeg şi Günther Zuntz, care au iniţiat alcătuirea unei ediţii critice a *prophetologionului*, pornind de la 71 dintre manuscrisele bizantine păstrate.[4]

Una dintre controversele referitoare la *prophetologion* priveşte momentul alcătuirii acestei cărţi de lectură; după autorii amintiţi mai sus, ea apare în secolul al VIII-lea, iar geneza sa este legată de reformele liturgice de la Constantinopol şi de încercarea de uniformizare a practicii liturgice:

> At a given moment, probably somewhere during the eighth century a comparatively fixed type of Prophetologion was created at one given place which... cannot but be Constantinople. This reform seems to fit in with the general aspects of the end of the eighth century, characterized as it is by the latest phase of the iconoclastic quarrels and the strong and concentrated tendency towards orthodox uniformity which follwed.[5]

[3] Această realitate este consemnată şi de Høeg şi Zuntz, *Remarks*, p. 198, nota 24; cf. şi J. Miller, *The Prophetologion*, p. 63, care remarcă faptul că nu a fost întreprinsă o cercetare a tradiţiei acestei cărţi de cult în alte traduceri în afară de cea slavonă.

[4] Este vorba despre ediţia Carsten Høeg/Günther Zuntz, *Prophetologium*, Fasc. I-VI, Hauniae, 1939-1970; Gudrun Engberg, *Prophetologium*: *Pars altera: Lectiones anni immobilis*, Fasc. I-II, Hauniae, 1980-1981.

[5] Høeg şi Zuntz, *Remarks*, p. 221.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

Pe de altă parte, G. Engberg consideră că tradiția *prophetologionului* bizantin este mult mai veche, chiar dinaintea secolului al IV-lea[6]; după A. Alexeev, există o strânsă legătură între acest tip de lecționar şi *Lecționarul* de la Ierusalim, demonstrată de prezența, în *prophetologion*, a pericopelor din *Noul Testament* în săptămâna dinaintea Paştelui. Aceiaşi specialişti arată că lecționarul veterotestamentar, alături de celelalte cărți de lectură, constituia modalitatea prin care omul comun, căruia accesul la *Septuaginta* îi era imposibil, lua contact cu textele *Sfintei Scripturi*; din acest punct de vedere putem înțelege afirmația lui G. Engberg: tradiția *prophetologionului* a fost mai întâi una orală, pentru ca mai apoi, probabil în secolul al VIII-lea, ea să fie consemnată în scris prin alcătuirea acestui lecționar (şi, apoi, difuzarea lui prin copiere). Ideea pusă în evidență de cercetători este existența unei tradiții a acestei cărți de cult, paralelă cu cea a textului biblic. De fapt, J. Miller consideră că *prophetologionul* reprezintă o componentă a complexului tradiției bizantine veterotestamentare, care nu se limita la un corpus de texte, ci includea şi iconografia sau textele destinate lecturii, mai familiare omului obişnuit decât textul întreg al Vechiului Testament:

> ... the Prophetologion, along with the larger Old Testament canon, was a component part of a larger complex of tradition representing the venerable heritage the Byzantines saw as a devolving upon themselves. The textual token of that heritage was the Old Testament, with the more familiar literary expression of it being those portions included in the Prophetologion.[7]

S-au păstrat aproximativ 160[8] de manuscrise bizantine ale acestei cărți de lectură, număr destul de mic în comparație cu numărul lecționarelor conservate până în zilele noastre ce cuprind fragmente ale *Noului Testament*. Carsten Høeg şi Günther Zuntz pun această situație pe seama faptului că pericopele biblice veterotestamentare destinate lecturii în biserică în timpul vecerniei au fost incluse, cu timpul, în alte cărți de cult (triod, penticostar, minei). Ceea ce remarcă specialiştii care le-au cercetat este caracterul lor uniform, atât la nivelul structurii (alegerea pericopelor, distribuția lor aproape identică de-a lungul anului), cât şi la nivelul conținutului (existența unor formule, aceleaşi, care nu apar în *Septuaginta*; uniformitatea indicațiilor tipiconale; faptul că atunci când

[6] *Apud* J. Miller, *The Prophetologion*, p. 62.

[7] *Ibidem*, p. 75. Putem adăuga chiar faptul că ideea conform căreia *prophetologionul* reprezintă un înlocuitor al *Vechiului Testament* pentru omul de rând este argumentată de numărul mare al pericopelor veterotestamentare pe care acesta le conține; F. Thomson, *The Slavonic translation of the Old Testament*, p. 633, estimează că *prophetologionul* conține cam o treime din întregul text veterotestamentar.

[8] După alți autori, numărul acestora se ridică la 174; cf. Anatoly A. Alexeev, *The Old Testament*, p. 93; J. Miller, *The Prophetologion*, p. 62.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

aceeaşi pericopă este citată în două părţi diferite ale cărţii, de multe ori se înregistrează diferenţe între apariţiile ei). Acest caracter uniform trimite la ideea că la baza *prophetologionului* bizantin au stat câteva copii, alese cu grijă, din aceeaşi revizie a textului *Vechiului Testament*. O altă explicaţie a uniformităţii este presiunea permanentă exercitată de centrul constantinopolitan. Pe de altă parte, acest lecţionar trebuia să conserve anumite lecturi care credincioşilor le erau deja familiare din tradiţia orală, chiar dacă ele difereau de versiunea textului biblic aflat în circulaţie în perioada respectivă.[9] Caracterul uniform al manuscriselor păstrate (acestea datează din secolele al IX-lea – al XVI-lea) a condus la concluzia că ele constituie copii şi revizii care au avut la bază o versiune unică a *prophetologionului*, din secolul al VIII-lea. Anatoly Alexeev integrează acest tip de carte bizantină de lectură într-un cadru mai larg, al lecţionarelor medievale din Georgia, Armenia, Spania şi Franţa, care ar proveni dintr-un arhetip de la Ierusalim şi care sunt foarte asemănătoare ca structură cu cel bizantin.[10]

Secolul al XVI-lea marchează sfârşitul tradiţiei *prophetologionului*; copierea sa, restrânsă începând cu secolul al XII-lea, încetează acum, întrucât conţinutul său a fost transferat în triod, minei, penticostar. Se cunoaşte o singură ediţie bizantină tipărită, la Veneţia, la sfârşitul secolului al XVI-lea (1595-1596), care cuprinde, alături de lecturi din *Noul Testament*, lecturile din *Vechiul Testament* pentru Crăciun, Botez şi Paşte[11] (aşadar, conţinutul său corespunde doar parţial unui *prophetologion*; de aceea, cercetările asupra acestui tip de lecţionar pornesc de la tradiţia manuscrisă).

Conţinutul *prophetologionului*, aşa cum este el reflectat de manuscrisele bizantine păstrate, este structurat în două părţi: prima, cea mai întinsă, conţine pericopele veterotestamentare din timpul Postului Mare destinate lecturii din timpul slujbelor de la ceasul 6 (o pericopă) şi de seară (două pericope) din primele patru zile ale săptămânii, la care se adaugă, în unele manuscrise, lecturi pentru ajunul Naşterii şi pentru cel al Botezului; a doua parte, mult mai restrânsă, conţine parimiile destinate lecturii la sărbătorile fixe ale anului (câte 3 pentru fiecare dată).[12] Pericopele din perioada sărbătorilor cu dată mobilă prezintă continuitate de la o zi la alta; cele destinate sărbătorilor fixe sunt ordonate tematic, conform nevoilor cultului. Pe lângă fragmentele vetero–

[9] *Cf.* Carsten Høeg şi Günther Zuntz, *Remarks*, p. 198-223.
[10] A. Alexeev, *The Old Testament Lections in Orthodox Worship*, p. 108.
[11] *Cf.* Carsten Høeg şi Günther Zuntz, *Remarks*, p. 190; J. Miller, *The Prophetologion*, p. 64.
[12] Această structură a manuscriselor bizantine, prezentată de Carsten Høeg şi Günther Zuntz, *Remarks*, p. 189, rezultă şi din ediţia critică publicată de aceştia. Alţi autori menţionează şi lecturi destinate celor trei săptămâni dinaintea Postului Paştelui, *cf.* A. Alexeev, *The Old Testament Lections in Orthodox Worship*, p. 94.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

testamentare propriu–zise, textul conține şi indicații referitoare la tipul slujbei în cadrul căreia sunt citite sau la imnul care precedă lectura.

1.2. Tradiția slavonă: *parimejnik*

Specialiştii sunt de acord în a afirma că traducerea *prophetologionului* în limba slavonă (*parimejnik*[13]) le-a aparținut lui Chiril şi Metodiu (sau doar unuia dintre ei), doar că manuscrisele păstrate până astăzi conțin un text care a fost supus unor revizii succesive, astfel încât nu se poate vorbi de o tradiție chirilo-metodiană a acestei cărți de cult.[14] Raportul cronologic dintre textul biblic integral şi parimiar (versiunea sa slavonă) este invers față de situația din contextul bizantin: aici, limbajul şi vocabularul culegerii de pericope sunt mai vechi decât cele ale tradiției biblice, evoluția a fost de la parimiar la textul veterotestamentar (de altfel, parimiarul a fost utilizat în alcătuirea uneia dintre primele versiuni complete ale Bibliei în slavonă de către arhiepiscopul Ghenadie de Novgorod, în secolul al XV-lea[15]). Acest fapt explică numărul mare de grecisme din unele manuscrise ale parimiarului, iar comparația între versiuni a arătat că tendința revizorilor din diverse epoci a fost de a le înlocui cu termeni slavoni. Cele mai vechi manuscrise păstrate din tradiția slavonă datează din secolele al XII-lea – al XIII-lea (parimiarul Grigorovich); începând cu secolul al XIV-lea la slavii de sud şi cu secolul al XVI-lea la cei de est, parimiarul a încetat să mai fie copiat, din aceleaşi motive ca şi în tradiția bizantină: conținutul său a fost introdus în alte cărți de cult. Nu se cunoaşte nici o versiune slavonă tipărită a parimiarului; abia în 1894 a apărut, la Sankt Petersburg, o ediție comemorativă: *Parimijnik: siest' sobranie Parimii na vse leto* şi a fost inițiată publicarea, în mai multe volume, a unei ediții după codicele Grigorovich: *Grigorovichev parimejnik: v slichenii s drugimii parimeinikami* (Moscova, 1894-1904).[16] Parimiarul este utilizat şi astăzi în unele biserici ortodoxe, ca, de exemplu, în biserica din Bulgaria sau din Serbia.

1.3. Există o tradiție românească a parimiarului?

Existența unei tradiții a unui text într-o anumită cultură presupune o întreagă mişcare concentrată în jurul acestuia, constând din traduceri şi revizii

[13] Am preluat termenul şi transcrierea sa de la specialiştii care s-au ocupat de acest subiect; acest termen apare şi sub formele *parimijnik*, *paremejnik*. Termenul *prophetologion* este caracteristic tradiției bizantine, în timp ce în tradiția slavonă a fost consacrată denumirea *parimejnik*, *cf*. A. Alexeev, p. 93.

[14] F. Thomson, *The Slavonic translation of the Old Testament*, p. 723.

[15] *Cf*. A. Alberti, *Il Codice Uspenskij*, p. 17; F. Thomson, *The Old Testament Lections in Orthodox Worship*, p. 728.

[16] *Cf.* J. Miller, *The Prophetologion*, p. 64.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

succesive, preluări integrale sau fragmentare, curente de opinii, toate acestea constituind semne ale unui proces evolutiv şi conturarea unei istorii a textului. După cum am văzut, există o destul de bogată tradiție a culegerii pericopelor veterotestamentare bizantine, tradiție concretizată într-un număr relativ mare de manuscrise care constituie o rețea, în sensul că poartă semne ale unei versiuni originale comune, care a fost supusă apoi modificărilor prin copieri şi revizii succesive, pe parcursul câtorva secole (al VIII-lea – al XVI-lea), fără ca aceste modificări să anuleze semnele care demonstrează filiația dintre versiuni. În cultura slavonă se poate vorbi, de asemenea, de o tradiție a parimiarului, inițiată printr-o traducere din greacă efectuată în secolul al IX-lea, supusă şi aceasta, de-a lungul câtorva secole, copierii şi reviziilor. Pe teren românesc, lucrurile sunt diferite.

La Biblioteca Academiei Române din Bucureşti se păstrează câteva manuscrise ale parimiarului; ele au fost descrise de G. Ştrempel în *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. I-IV. Unele dintre acestea sunt descrise de Vasile Oltean, *Primul parimiar românesc*, vol. I, p. 43-44: ms. 1650 BAR, de la începutul secolului al XVIII-lea, copiat de către Teofil, starețul mănăstirii Cheia din Rucăr; ms. 1317 BAR, un miscelaneu din 1727, copiat la Râmnic, care, printre alte texte, conține şi 105 file de „parimii preluate din minee" şi 6 file cu „parimii preluate din Penticostar"[17]; ms. 1155 BAR, cu parimiile aferente primei zile a anului bisericesc, 1 septembrie, datând din perioada 1780-1806[18] (5 file cu parimii); ms. 1576 BAR, moldovenesc, de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, care conține aproximativ 50 de pagini de lecturi (este vorba despre parimii ale perioadei dinaintea Paştelui, de miercuri, săptămâna dinaintea postului, până vineri, săptămâna a cincea din post).

[17] Această informație legată de sursele textelor copiate în ms. 1317 trebuie privită cu circumspecție; aşa cum face în tot studiul introductiv la ediția manuscrisului pe care îl prezintă drept „primul parimiar românesc", V. Oltean omite menționarea exactă a surselor (v. şi recenzia acestei ediții, în revista „Biblicum Jassyense", an I, 2010, p. 163-168); în acest caz, ceea ce autorul numeşte „parimii preluate din minee" ar putea însemna „parimii la sărbătorile fixe", iar cele despre care spune că sunt *preluate din penticostar* s-ar referi la parimii *din perioada penticostarului*, dintre Paşte şi Duminica tuturor sfinților. De altfel, G. Ştrempel, în descrierea acestui manuscris, nu vorbeşte despre „preluarea" parimiilor, ci foloseşte termenul *penticostar* pentru a indica perioada căreia acestea le corespund. De fapt, informația potrivit căreia acest manuscris ar cuprinde parimiile perioadei penticostarului este eronată; am identificat acolo, pe lângă pericopele de la sărbătorile fixe din timpul anului, amintite de V. Oltean, începând cu fila 133^{r} (în numerotarea bibliotecii, 1 în numerotarea originală) parimiile perioadei triodului, începând cu miercurea din săptămâna dinaintea Paştelui (aşa cum arată, de altfel, şi notația copistului, de la fila 291^{v}).

[18] La pagina 178^{v} a acestui manuscris am găsit menționat anul 1799, ceea ce restrânge perioada în care poate fi plasată alcătuirea sau copierea sa.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

La aceste menţiuni ale lui Vasile Oltean adăugăm încă două manuscrise ale parimiarului, semnalate tot de G. Ştrempel. Ms. 5025 BAR, de la sfârşitul secolului al XVII-lea (*cf*. G. Ştrempel IV, p. 180), are 223 de file care cuprind parimii începând cu cele ale triodului, cu indicaţii tipiconale scrise cu cerneală roşie şi note marginale care conţin completări sau alte lecţiuni, inclusiv în limba latină; acest manuscris nu este un miscelaneu, ci un parimiar întreg. Ms. 5049 BAR, din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, este alcătuit din 119 file care conţin doar parimii, începând cu cele ale sărbătorilor fixe (primele parimii sunt cele de la 8 septembrie, dar câteva file de la început lipsesc), până la cele din 21 noiembrie, după care se trece la parimiile Postului Mare (până la lunea dinaintea Paştelui). Indicaţiile tipiconale sunt în slavonă. Lipsa primelor file implică şi lipsa indicaţiilor privind locul alcătuirii sau al copierii, însă unele particularităţi lingvistice (*dz*, *ğ*, păstrarea grupului *sv* în *svinţiia*, *s*, *z* duri) indică proveniența sa moldovenească (localizare pe care o indică şi primele însemnări ale posesorilor).

Pe lângă acestea, trebuie menţionat şi manuscrisul care pare să aibă cea mai mare vechime, singurul anterior, probabil, textului lui Dosoftei: este vorba despre manuscrisul nr. 36 din fondul de Carte veche al Muzeului Bisericii „Sfântul Nicolae” din Şcheii Braşovului. Acesta conţine 67 de file scrise de trei copişti în aceeaşi perioadă, care cuprind parimiile Postului Mare, de la miercurea primei săptămâni a postului până la slujba din Sâmbăta Mare. A fost studiat de pr. prof. dr. Vasile Oltean, directorul Muzeului menţionat mai sus, ca subiect al tezei de doctorat, expus apoi în lucrarea *Primul parimiar românesc* (Iaşi, 2005).

Dincolo de meritul de a fi scos la lumină şi de a fi pus în circulaţie un text din perioada veche a culturii române, ediţia alcătuită de V. Oltean cunoaşte foarte multe minusuri. Unul dintre acestea, cel mai important, constă în lipsa argumentelor care să susţină ideile prezentate; în datarea textului, de exemplu, autorul ediţiei lansează mai multe informaţii pe care le prezintă drept incontestabile, fără a-şi preciza sursele, de tipul: „Apelând la filigranul hârtiei, după mai multe investigaţii, la care am primit concursul cercetătorului braşovean Gernot Nusbacher, aflăm că hârtia poartă sporadic filigran pentru anul 1569, conform atlasului de hârtie lituaniană” (p. 14), fără alte indicaţii bibliografice; „Colaţionând textul manuscrisului cu texte similare coresiene am constatat coincidenţa aproape perfectă, ceea ce ne-a permis cu uşurinţă să apreciem textul pentru perioada coresiană” (p. 15), fără precizarea acestor particularităţi lingvistice care au condus la o asemenea concluzie. Poate că precaritatea argumentelor au făcut ca această ediţie să treacă aproape neobservată.

Singurul parimiar tipărit în limba română este cel al lui Dosoftei; nici una dintre sursele consultate nu menţionează altul, situaţie firească dacă, pe de o parte, ne raportăm la stările de lucruri din tradiţiile bizantină şi slavonă (unde lipsesc, de asemenea, versiunile tipărite sau acestea sunt foarte rare sau fragmentare) şi dacă, pe de altă parte, avem în vedere faptul, menţionat mai sus,

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

că pericopele veterotestamentare destinate lecturii în biserică sunt incluse, încă dinaintea secolului al XVI-lea, în triod, minei şi penticostar. În cazul lui Dosoftei, traducerea parimiarului se înscrie, în mod firesc, în actul traducerii cărţilor de cult în limba română pe care mitropolitul îl practică sub forma unui program coerent şi consistent prin traducerea psaltirii, a liturghierului, a molitvenicului şi prin iniţierea traducerii unui octoih.

Versiunile manuscrise româneşti (alcătuite, aşadar, la nu mai mult de jumătate de secol de la apariţia *Parimiilor preste an*) nu reproduc traducerea mitropolitului moldovean. Această concluzie ne face să afirmăm că nu se poate vorbi despre o tradiţie românească a parimiarului, ci despre un număr (mic) de traduceri independente.

Exemplarul *Parimiilor preste an* aflat la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, la cota CRV 79, inv. 361, este prezentat în *Bibliografia românească veche*, tomul I, p. 263-269; el a constituit şi textul suport pentru ediţia de faţă. Este un volum in 4° legat în piele, cu chenar şi ornamente florale în interior, cu închizători din metal. Foaia de titlu prezintă imagini care ilustrează Patimile şi Cina cea de taină (în susul şi în josul paginii) şi portretele Sfântului Vasile cel Mare şi al Sfântului Ioan, identice cu cele de pe pagina de titlu a *Liturghierului* din 1679. Aceste imagini încadrează titlul: *Parimiile preste an, tipărite cu porunca măriii sale prealuminatului întru Iisus Hristos Ioan Dúca* ***Воєво́да****, cu mila lui Dumnădzău Domn Ţărîi Moldovei şi Ucraínei, cu posluşaniia smeritului Dosoftéi Mitropolitul, în tiparniţa ţărîi, ce ne-au dăruit svinţia sa părintele nostru fericit Ioachim, patriarhul de slăvita patrierşiia a Móscului, milostivul Dumnădzău să-l blagoslovască.* ***Вълѣ***^{т} *7191,* ***мѣ***^{ц}*͡octovrie, 7* ***дн҃ь.*** Cartea este alcătuită din 7 file nenumerotate + 38 + 139 + 56[19] numerotate cu mici greşeli: fila 102 din paginaţia a treia nu este numerotată, probabil dintr-o scăpare a tipografului, iar următoarea este numerotată cu 103; tot în paginaţia a treia, fila 119 este urmată de 110, după care este 120 (în cazul acesta, am notat fila numerotată greşit prin 110a); în paginaţia a patra, fila 8 este urmată de una numerotată tot cu 8 (8a, în ediţia noastră), apoi de 9; fila 11 este urmată de fila 13, iar în loc de 45 este tipărit numărul 46. Fiecare pagină conţine aproximativ 26 de rânduri. Slovele sunt aceleaşi cu care au fost tipărite *Molitvenicul* şi ediţia a doua din *Liturghier*, cele trimise de patriarhul Ioachim al Moscovei la rugămintea lui Dosoftei, în 1679. Pe partea albă din josul paginilor 1^{r}–5^{r} (în prima paginaţie) este scris de mână: [*1*^{r}] *Această svîntă carte* [*2*^{r}] *ce să chiamă Parimiiar* [*3*^{r}] *s-au legat cu cheltuiala* [*4*^{r}] *părintelui Ilarion eg[umen]* [*5*^{r}] *leat 7201*.

[19] În transcrierea *Parimiarului*, am numerotat fiecare dintre aceste paginaţii cu o cifră romană, urmată de cifra corespunzătoare filei, pentru a facilita orientarea în text.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

Un inventar al exemplarelor parimiarului lui Dosoftei a fost realizat de Nicolae Fuştei, cercetător la Institutul de Istorie, Stat şi Drept din cadrul Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova, care înregistrează 7 cărţi, dintre care 5 în fondul de carte românească veche al Bibliotecii Academiei Române din Bucureşti[20], unul aflat în biblioteca Bisericii „Sfântul Nicolae" din Românești, jud. Prahova, şi unul aflat la Biblioteca Naţională a Moldovei din Chişinău.[21] Vasile Oltean, în studiul introductiv la ediția amintită, menționează alte două exemplare aflate la Biblioteca Universității din Cluj, ambele incomplete. La acestea adăugăm un alt exemplar neînregistrat în lucrările consultate, aflat la Muzeul Literaturii Române din Iaşi, cu numărul de inventar 8014, de asemenea incomplet: lipsesc primele file, până la fila 10 din a doua paginație; după fila 2 din a patra paginație (parimiile pentru 8 septembrie), textul tipărit lipseşte pe trei file, fiind completat de mână, probabil prin colaționarea altui parimiar; de asemenea, paginile originale lipsesc de la parimiile pentru 5 decembrie până la sfârşit, fiind legate în locul lor pagini cu acelaşi scris ca cel din completarea anterioară, care datează din 1764[22], conține particularități lingvistice moldo-veneşti şi nu reproduce traducerea lui Dosoftei, ci o altă versiune. După notația pe care am reprodus-o în notă şi care anunță sfârşitul parimiarului urmează, cu aceeaşi scriitură, un canon în slavonă dedicat Fecioarei Maria pentru care este indicată data de 1 octombrie, sărbătoarea Acoperământului Maicii Domnului (praznicul *pocrovului*, după cum i se spune într-o explicație preliminară), care constituie hramul bisericii din satul Culiceani, unde a fost completat parimiarul (acest canon, fireşte, nu se găseşte în *Parimiarul* lui Dosoftei).

2. Structura şi conținutul *Parimiilor preste an*

2.1. Structura

Parimiarul lui Dosoftei este alcătuit din două părți, conform structurii tradiționale a parimiarelor; la acestea se adaugă, în primele 4 file, poemul

[20] În *Catalogul colectiv al cărții vechi românești*, ediția online (www.cimec.ro), sunt înregistrate două exemplare, dintre care numai unul la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, cota CRV 79, inv. 361 (cel utilizat de noi, singurul, de altfel, din inventarul acestei biblioteci, în ciuda celor afirmate de N. Fuştei) şi al doilea la Biserica din Românești.

[21] Nicolae Fuştei, *Cărțile mitropolitului Dosoftei păstrate în diferite colecții din Europa*, în „Tyragetia", vol. II (XVII), nr. 2, 2008, p. 117-135.

[22] Această informație este consemnată la 101[r], unde apare nota: „Svîrşit cu agiutoriul lui Dumnezău acest parimier pre 13 luni eu, Vasili diiacon, la let 7272, mesăț octovri, 21 dni. Acest parimeer l-am scris dumisale cuconului Vasilei, sin dumisale giupînului Niculai Holban."

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

cronologic al domnilor Moldovei şi obişnuita închinare către voievod (în acel moment, Ioan Duca). Partea cea mai cuprinzătoare (f. I 5^{r} – III 139^{v}) cuprinde lecturile dedicate sărbătorilor cu dată variabilă; sunt cuprinse aici parimiile din miercurea şi vinerea dinaintea Postului Mare (I 5^{r} – I 7^{v}), parimiile Postului Mare şi Canonul Învierii (perioada triodului) (II 1^{r} – III 69^{v})[23], parimiile perioadei penticostarului, unde sunt incluse şi cântările de la sărbătoarea Înălţării şi de la cea a Cinzecimii, până la Duminica tuturor sfinţilor, urmate de Canonul de la Bunavestire (III 69^{v} – III 139^{v}). Partea a doua (IV 1^{r} – IV 56^{v}) conţine parimiile citite la vecernia sărbătorilor cu dată fixă, începând cu 1 septembrie (35 de date); pe lângă pericopele biblice, această parte cuprinde şi un imn închinat Fecioarei Maria (IV 16^{v} – 18^{v}), pe care Dosoftei îl integrează lecturilor de la sărbătoarea sfântului Andrei, la 30 noiembrie. Imnul la care ne referim este precedat de o scurtă notaţie a mitropolitului, importantă pentru că dezvăluie unul dintre procedeele specifice acestei lucrări, modificarea prin adăugire a structurii modelului şi, deci, libertatea pe care şi-o ia mitropolitul faţă de textul pe care îl traduce: Dosoftei a găsit acest imn în altă sursă, care a indicat pentru el data de 30 noiembrie; pentru că i-a plăcut foarte mult (*vădzînd că-i prea frumos de rugă şi umilenie şi ispoveadanie*), l-a inclus în *Parimiar*: *Acest canon de rugă cătră svinţia sa Precista, vădzînd că-i prea frumos de rugă şi umilenie şi ispoveadanie, l-am tipărit. Aflatu-l-am că mearge naintea canoanelor a svîntului apostol Andrei, în 30 a lui noievrie* (IV 16^{v}). Acelaşi procedeu determină şi alte modificări ale conţinutului parimiarului prin adăugarea unor texte care nu sunt specifice acestui tip de lucrare: alte imnuri (Canonul la Înviere compus de Andrei Criteanul, Canonul la Înălţare, Canonul la Bunavestire) şi texte de factură laică (mitropolitul a simţit că acestea pot fi integrate în anumite contexte, unde au rolul de a sublinia ideile transmise de pericopele biblice): prorocirea Sibilei Eritreea, prelucrarea după Lactantius Firmianus, fragmentele din *Lexiconul lui Suida*.

Aşadar, Dosoftei respectă parţial structura unui *prophetologion*; pericopelor biblice pe care le găseşte în original el le adaugă alte texte, care au rolul de a sublinia şi de a completa sensul acestora.

2.2. Conţinutul *Parimiilor preste an*; probleme specifice

Versurile originale pe care le găsim în *Parimiile preste an* (este vorba, în afara Stihurilor la stemă, despre poemul cronologic al domnilor Moldovei, o cronică versificată, p. I 2^{r} - 4^{v}, şi despre versurile de închinare faţă de patriarhul Ioachim

[23] Cele patru paginaţii ale textului corespund parţial diviziunilor conţinutului: paginaţia I cuprinde parimiile pentru miercurea şi vinerea dinaintea Postului Paştelui (Săptămâna albă); paginaţiile II şi III cuprind pericopele la sărbătorile cu dată schimbătoare; paginaţia a IV-a cuprinde parimiile la sărbătorile cu dată fixă.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

al Moscovei, căruia Dosoftei îi mulţumeşte în acest mod pentru că i-a îndeplinit rugămintea, trimiţându-i cele necesare pentru o tipografie[24], III 129^{v} - 130^{r}) au fost reproduse de N. A. Ursu în volumul *Opere*, p. 4, respectiv 372, care le însoţeşte şi de (în cazul poemului cronologic, ample) comentarii referitoare la conţinut şi la filiaţii. Nu considerăm necesar să reluăm aceste discuţii; ne vom ocupa, aşadar, de celelalte texte, cele traduse, care formează substanţa *Parimiarului*, urmărind în ce măsură Dosoftei a respectat structura şi conţinutul specifice acestui tip de text şi în ce constau inovaţiile sale în această privinţă.

2.2.1. Fragmentele biblice

Pericopele biblice conţinute de *prophetologionul* pe care l-au avut la bază parimiarele slavone au fost identificate, pe baza comparaţiei dintre trei manuscrise importante ale parimiarului slavon, de J. Thomson.[25] Problemele specifice ridicate de *Parimiarul* de la Iaşi s-au concretizat în următoarele întrebări: reprezintă *Parimiile preste an* o alcătuire a mitropolitului după un model, având ca sursă a pericopelor textul biblic ca întreg (aşa cum presupune N. A. Ursu)? Sau *Parimiarul* (deci şi fragmentele biblice) a fost tradus după o sursă slavonă sau bizantină?

Aceste întrebări au ca punct de plecare faptul că Dosoftei nu specifică sursa traducerii sau a alcătuirii sale; singurele menţiuni în acest sens privesc textele care în mod tradiţional nu fac parte din parimiar: Lactantius, Eusebiu de Cezareea, „svîntul Iosif” (III 78^{r}; este vorba despre Iosif al Tesalonicului, care a compus unul dintre canoanele la Înălţare reproduse de Dosoftei), Ioan Damaschin (**Стгw Иwáна Дамаскíна творéнїе** ‘creaţie a sfîntului Ioan Damaschin’, III 76^{v}), Suida. Puţini specialişti care iau în discuţie această problemă; dintre ei, N. A. Ursu susţine că Dosoftei foloseşte traducerea *Septuagintei* efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită chiar de mitropolit, iar Eugen Munteanu presupune că la baza *Parimiarului* lui Dosoftei stă un parimiar slavon[26].

Fragmentele biblice care apar în *Parimii* sunt următoarele (întrucât informaţiile de mai jos au numai un caracter orientativ, raportarea s-a făcut la segmentarea textului din Biblia sinodală actuală[27]):

din *Geneză*: 1, 1-13 (de două ori, în prima zi de luni din post, II 2^{r}-3^{r}, şi la 26 decembrie, IV 26^{v}-27^{r}; 1,14-23; 1,24-2,2; 2,4-19; 2,20-3,20; 3,21-4,7; 4,8-15; 4,16-26; 5,1-24; 5,32-6,8; 6,9-22; 7,1-5; 7,6-9; 7,11-8,3; 8,4-21; 8,21-9,7; 9,8-17; 9,18-10,1; 10,32-11,9; 12,1-7; 13,12-18; 15,1-15; 17,1-14; 17, 15-19;

---

[24] Versurile sunt compuse în română, iar dedicaţia şi semnătura, în slavonă.

[25] *The Slavonic translation of the Old Testament*, p. 733-760.

[26] N. A. Ursu, *Note şi variante*; E. Munteanu, *Lexicologie biblică*, p. 177-178.

[27] De cele mai multe ori, Dosoftei nu indică versetul de început al pericopei; de altfel, acesta nu este indicat, în mod obişnuit, în parimiarele greceşti şi slavone.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

18,11-14; 18,20-33; 21, 1-8; 22,1-18 (de două ori, la III 13^{v}-14^{v}, vineri, a cincea săptămână a Postului Mare, şi la III 58^{r}-59^{r}, în Sâmbăta Mare); 27,1-41; 28, 10-17; 31,3-16; 32,1-10; 43,26-31; 45,1-16; 46,1-6; 49,1-2, 8-12; 49,33-50,26;

din *Exod*: 1,1-20; 2,5-10; 2,11-22; 3,1-8; 12,1-11; 13,20-15,19; 15,22-16,1; 19,10-19; 24,12-18; 33,11-23 (de două ori); 34, 1, 4-6, 8; 40,1, 4-5, 9, 16, 34-35;

din *Levitic*: 26,3-20, 22-24;

din *Numeri*: 11,16-17, 24-31; 24,5-9, 17-18;

din *Deuteronom*: 1, 8-17; 4,1, 6-7, 9-15; 10, 14-18, 20-21;

din *Isus Navi*: 3, 7-8, 15-17; 5,10-15;

din *Judecători*: 6,11-24, 36-40; 13,2-9, 13, 17-18, 21;

din *Regi 3*: 17,8-24 (de două ori); 18 (integral); 19,1-16;

din *Regi 4*: 4,8-37;

din *2 Paralipomena*: 6,12, 14-21;

din *Iov*: 1,1-12; 1,13-22; 2,1-10; 38,1-21; 42,1-5; 42,12-17;

din *Pildele lui Solomon*: 1,1-20; 1,20-33; 2,1-22; 3,1-18 (repetat 3,11-18, ca parimie pentru 14 septembrie); 3,19-34; 3,34-4,22; 5,1-15; 5,15-6,2; 6,3-20; 6,20-7,1; 8,1-21; 8,22-30; 8,32-9,11 (repetat 9,1-11, ca lectură la 15 august); 9,12-20; 10,1-22; 10,31-11,12; 11,19-12,6; 12,8-22; 12,24-13,9; 13,19-14,6; 14,15-26; 14,27-15,4; 15,7-19; 15,20-16,9; 16,17-17,17; 17,17-18,5; 19,16-25; 21,3-21; 21,23-22,4; 23,15-24,5; 31,8-31;

din *Isaia*: 1,1-20; 1,20-2,3; 2,3-11; 2,11-21; 3,1-14; 4,2-5,7; 5,7-16; 5,16-25; 6,1-13; 7,1-14; 8,1-4; 8,9-10; 8,13-9,6; 9,7-10,4; 10,12-20; 11,10-13; 11,16-12,2; 12,3-4; 13,2-13; 14,24-32; 25,1-9; 26,21-27,9; 28,14-22; 29,13,23; 37,33-38,6; 40,18-31; 41,5-14; 42,5-16; 45,11-17; 48,17-49,4; 49,6-13; 40,4-11; 52,13-54,1; 55,1; 55,2-3; 55,7-13; 58,1-11; 60,1-16 (repetat 60,11-16, ca lectură pentru 8 septembrie); 61,1-10; 61,10-62,5; 63,11-64,4; 65,8-16; 66,10-24;

din *Ieremia*: 2,2-12; 11,18-12,6; 12,10; 12,14; 31,31-34;

din *Iezechiel*: 1,1-21; 1,21-28; 2,3-3,3; 37,1-14;

din *Daniel*: 3,1-23; 6,14-28; 7,2-14; în afară de acestea, la sărbătoarea Sfântului Daniel (14 decembrie) apar versetele 3-50 din *Bel şi balaurul*, integrată în text în cartea lui *Daniel* (Dosoftei trimite la „glava 14”); aceasta apare la sfârşitul cărţii lui *Daniel* în OSTR., în timp ce *Septuaginta* o consideră carte separată.

din *Miheia*: 4,6-7; 5,1-3;

din *Ioil*: 2,12-26; 4,12-21;

Iona: integral;

din *Sofonie*: 3,8-15; 3,14-20;

din *Zaharia*: 8,7-17; 8,19-23; 9,9-15; 11,10-13; 14,4-11;

din *Maleahi*: 1,1-7, 12;

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

din *Înțelepciunea lui Solomon*: 3, 1-7, 9; 4,1; 4,7-15; 4,16-5,15; 5,15-6,2; 9,1-5, 10-11, 14;

din *Luca*: 2,2-20;

din *Ioan*: 19,25-27.

din *1 Corinteni*: 1,18-22; 5,6-8;

din *Evrei*: 1,1-2,3;

din *1 Petru*: 1,1-2,6; 2,21-3,9; 4,1-11;

din *1 Ioan*: 3,21-4,6; 4,11-15; 4,20-5; 4,12-19 (repetate parțial; toate aceste pericope constituie lecturi la sărbătoarea Sfântului Ioan de la 26 septembrie).

După cum se poate observa din enumerarea de mai sus, principalul material al *Parimiarului* îl constituie fragmentele din cărțile profeților, mai ales din *Isaia* şi din *Pildele lui Solomon*, dar sunt cuprinse şi fragmente însemnate din *Geneză* şi *Exod*. Aşa cum s-a constatat pentru parimiarele bizantin şi slavon, în partea dedicată sărbătorilor mobile ale anului pericopele sunt lecturate în continuitate; cele trei pericope din fiecare seară a Postului Paştelui, de exemplu, sunt extrase din *Isaia* (pericopele de la ceasul VI), *Geneză* şi *Pilde* (parimiile de la slujba vecerniei).

În legătură cu pericopele destinate sărbătorilor fixe, trebuie făcute mai multe observații. Prima ar fi că ele sunt grupate tematic; de exemplu, la sărbătoarea Sfântului Ioan (26 septembrie) sunt prevăzute 4 pericope din *1 Ioan* şi două versete din *Evanghelia lui Ioan*, acestea urmate de un scurt comentariu care îi aparține lui Dosoftei (aşa cum indică mărcile subiectivității din text: folosirea persoanei I la pronume şi la verbe; utilizarea verbului *a părea*) şi care îl identifică pe Ioan Evanghelistul cu ucenicul căruia i se adresează Isus, pentru a confirma veridicitatea versetelor evangheliei: *Acesta iaste ucinicul care mărturiseaşte pentr-aceastea ş-au scris aceastea şi ştim că adevărată iaste mărturiia lui. Sînt, dară, şi alte multe cîte au făcut Iisus, carile, de s-ari scrie cîte una, nice însăş îm pare lumea c-ar încăpea aceale ce s-ari scrie cărț* (IV 6^{r}–6^{v}). Tot în cadrul perioadei mineiului, unele dintre lecturi cuprind versete din capitole diferite ale aceleiaşi cărți; de exemplu, una dintre lecturile de la sărbătoarea Naşterii Sfântului Ioan Botezătorul este alcătuită din *Gen.* 17,15-17, 19; 18,13-14; 21,1-8.

O observație a lui C. Høeg şi G. Zuntz[28] (care au în vedere parimiarele bizantine), reluată de J. Thomson[29] (de data aceasta cu referire la codicele *Zacharijskij*) arată că atunci când aceeaşi pericopă trebuie citită la două sărbători, în cadrul secțiunii mineiului, mai ales, în pasajul dedicat celei de-a doua se face trimitere la prima. Acest lucru este valabil şi pentru *Parimiarul* lui

[28] *Remarks*, p. 191.

[29] *The Slavonic translation of the Old Testament*, p. 622.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

Dosoftei, unde asemenea trimiteri se găsesc adesea: *Dechevrie 12, a dentru svinț părintele nostru Spiridon. Parămii caute-le la noievrie 13* (IV 22^{v}); eventual sunt indicate primele cuvinte ale fragmentului: *Avgust 29, la Tăiatul cinstitului cap a Svîntului Ioan, Botedzătoriul Domnului Hristos. Sara la vecernie. Prochimenul dzîlei i citenii trei. Din prorociia Isaíei citenie, glava 40. Aceastea grăiaşte Domnul: „Mîngîiaț, mîngîiaț pre oamenii miei", dzîce Dumnădzău. Caută-o în 24 a lunii lui iiunie, la Născutul Svințiii sale* (IV 55^{r}).

Acest lucru nu este valabil atunci când acelaşi fragment biblic apare într-o zi din perioada triodului sau a penticostarului şi la una dintre sărbătorile fixe; în astfel de cazuri, pericopa este reluată, cu mici diferențe față de prima lectură, procedeu caracteristic parimiarului în general.[30] Vom exemplifica un astfel de caz. În slujba din sâmbăta dinaintea Paştelui, una dintre lecturi cuprinde fragmentul *Is* 60,1–16, în care se anunță mântuirea Ierusalimului şi slava poporului lui Dumnezeu (III 49^{v}–50^{v}). Versetele 60,11–16 sunt reluate ca lectură pentru 8 septembrie (sărbătoarea Naşterii Sfintei Maria, care anunță actul lui Dumnezeu de mântuire a poporului său). Cele două versiuni sună astfel[31]:

Is. 60	*Parimiile preste an*, Sâmbăta Mare (III 50^{r}–50^{v})	*Parimiile preste an*, 8 septembrie (IV 3^{v}–4^{r})	MS. 45	MS. 4389
11.	*Şi deşchide-să-vor porțîle tale, Ierusalím, totdeauna, dzua*	*Aceastea dzîce Domnul: „Deşchide-să-vor porțîle tale, Ierusalim, dzua şi*	*Şi să vor dăşchide porțile tale pururea, dzua şi noaptea nu*	*Şi porțile se vor dăşchide în toată vrêmea, zioa şi noaptea nu*

[30] *Cf*. Høeg, Zuntz, *Remarks*, 204; F. Thomson, *The Slavonic translation of the Old Testament*, p. 722.

[31] Am alăturat fragmentelor din *Parimiile preste an* versetele corespunzătoare din cele două traduceri paralele ale *Vechiului Testament* din a doua jumătate a secolului al XVII-lea (cea efectuată de Nicolae Milescu, păstrată, într-o formă revizuită, în ms. rom. 45 de la Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, şi cea a unui cărturar anonim, identificat de N. A. Ursu în persoana lui Daniil Panoneanul, păstrată în ms. rom. 4389 de la Biblioteca Academiei Române), printre altele, şi pentru că au originale diferite (grecesc în MS. 45 şi slavon în MS. 4389); am urmărit, astfel, să observăm dacă traducerea lui Dosoftei se apropie mai mult de una sau de alta dintre versiuni şi dacă eventualele asemănări ar putea da indicii despre originalul traducerii sale. În transcrierea versetelor din cele două manuscrise am respectat principiile transcrierii interpretative stabilite în cadrul proiectului „Monumenta linguae Dacoromanorum" din cadrul Departamentului Interdisciplinar Socio-Uman al Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, care se ocupă de editarea critică a acestor texte.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

	şi noaptea, întru să bage în tine putearea limbilor şi împărăţîi lor aduş.	*noaptea, şi nu să vor închide, întru să aducă în tine putearea limbilor şi pre împărăţîi lor aduş.*	*să vor închide, ca să să aducă către tine putêrea limbilor, şi împărăţii lor aducîndu-să.*	*se vor închide, ca să se bage în tine putêrea limbilor şi împărăţii lor, fiind aduşi.*
12.	*Că limbile şi-mpărăţîi carii nu vor sluji ţie peri-vor, şi limbile cu pustie pustii-să-vor.*	*Că, dară, limbile şi împărăţîi carii nu vor sluji ţie peri-vor, şi păgînii cu pustietate să vor pustii.*	*Pentru că limbile şi împărăţii carii nu vor sluji ţie vor pieri, şi limbile cu pustie să vor pustii.*	*Că limbile şi împărăţii ceia ce nu vor sluji ţie vor pieri şi ţările cu pustiire se vor pustii.*
13.	*Şi slava Livánului către tine veni-va, în chiparis şi peuc şi chedru depreună, să proslăvăsc locul cel svînt al mieu, şi locul picioarelor meale slăvi-l-voi.*	*Şi slava Livánului la tine va veni, cu chiparís şi pevg şi cu chedru depreună, să slăvăsc locul cel svînt al mieu şi locul picioarelor meale proslăvi-l-voi.*	*Şi mărirea Livánului către tine va veni, cu chiparis şi cu molidvu şi cu chedru împreună, să cinstească locul cel sfînt al mieu şi locul picioarelor mêle vor mări.*	*Slava Livanului va veni la tine, cu chiparisul, cu pevcul* (glosat: *molidvul*) *şi cu chiedrul dempreună, ca să proslăvească locul mieu cel sfînt.*
14.	*Şi vor mearge către tine temîndu-să fiii celora ce te-au smerit şi te-au crîncenit şi închina-să-vor la urmele picioarelor tale toţ ceia ce te crîncinară; şi numi-te-vei*	*Şi vor mearge către tine înfricoşeaţ fiii celor ce te-au smerit şi te-au amărît şi să vor închina la urmele picioarelor tale toţ carii te-au amărîtu-te. Şi te vei chema Cetatea Domnului, Sión a*	*Şi vor mêrge către tine temîndu-să fiii celor ce au smerit pre tine şi te-au întărîtat pre tine, şi te vei chema Cetatea Domnului, Siónul*	*Şi vor veni la tine cu frică feciorii celor ce te-au umilit şi te-au mîniiat; şi te vei chiema Sionul, Cetatea Domnului cel sfînt al lui Israil.*

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

	Cetate Domnului, Sión a Svîntul lui Izraíl.	*Svîntului lui Izraíl,*	*sfinților Israil.*	
15.	*Pentru ceaea ce te făcusăş părăsîtă şi urîtă şi nu era cine-ț agiuta, pune-te-voi veselie veacinică, bucurie, roduri de roduri.*	*pentru ceaea ce te făcusăş părăsîtă şi urîtă şi nu era cine-ț agiuta. Şi pune-te-voi veselie veacinică şi bucurie a rude de roduri.*	*Pentru căci te-ai făcut tu părăsită şi urîtă şi nu era cel ce ajută, şi te voi pune bucurie vêcinică a veseliei întru neamurile neamurilor.*	*Şi pentru căci ai fost năpustită şi urgisită, şi n-au fost cine să-ți ajute, te voiu pune în bucurie vêcinică şi veselie neamului neamurilor.*
16.	*Şi vei suge laptele limbilor şi bogățîia a împărat vei mînca. Şi vei cunoaşte că eu-s Domnul cela ce te mîntuiesc şi te izbăvăsc, Dumnădzăul lui Izraíl.*	*Şi vei suge laptele limbilor şi bogățîia împăraților mînca-vei. Şi vei cunoaşte că eu sînt Domnul cela ce te mîntuiesc şi te izbăvăsc, Svîntul lui Izraíl."*	*Şi vei suge laptele limbilor şi avuția împăraților vei mînca, şi vei cunoaşte că eu – Domnul, cel ce mîntuiesc pre tine şi cel ci te scoț pre tine, Dumnedzăul Israil.*	*Şi vei suge laptele țărilor şi vei pricêpe că eu sînt Domnul, mîntuitoriul tău şi spăsitoriul tău, sfîntul lui Israil.*

Comparația de mai sus urmăreşte, în primul rând, diferențele care apar între cele două versiuni ale fragmentelor din *Parimiar*. Astfel, remarcăm mai întâi faptul că unele secvențe apar doar într-una dintre versiuni; parimia de la 8 septembrie (care începe cu versetul 11) este introdusă prin formula *Aceastea dzîce Domnul*, efect al adaptării textului la nevoile lecturii[32], în timp ce în versiunea cealaltă versetul 11, aflat la mijlocul pericopei, este introdus prin *şi* narativ. Din pericopa a doua lipseşte echivalentul adverbului *totdeauna*, prezent

[32] Høeg, Zuntz, *Remarks*, p. 191 menționează această modificare a textului biblic în *prophetologionul* bizantin.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

în toate versiunile; în schimb, apare în plus, şi în concordanţă cu versiunile textului biblic, secvenţa *şi nu să vor închide*. O serie de diferenţe sunt de natură lexicală: *să bage*/*să aducă* (v. 11), *limbile*/*păgînii* (v. 12), *pustie*/*pustietate* (v. 12), distribuţia inversă a verbelor *a slăvi* şi *a proslăvi* (v. 13), *te-au crîncenit*/*te-au amărît* (v. 14); altele se situează la nivelul morfologic (exprimarea genitivului cu prepoziţia *a* sau sintetic, v. 14) sau sintactic (complement circumstanţial de timp/atribut genitival, v. 15). Chiar dacă nu luăm în discuţie diferenţele de natură lexicală, morfologică sau sintactică (pe care le putem considera, eventual, variante libere ale traducerii), secvenţele care apar în plus sau lipsesc arată că nu este vorba aici de două traduceri diferite ale aceluiaşi fragment, ci de traducerea a două fragmente care nu coincideau în original.

Comparaţia cu cele două traduceri paralele ale *Vechiului Testament*, una din greacă, alta din slavonă, ne permite câteva observaţii, fără, însă, ca acestea să orienteze decisiv într-o direcţie sau alta discuţia legată de sursa traducerii *Parimiarului*; avem în vedere faptul, amintit mai sus, că tradiţia parimiarului nu coincide în nici una dintre cele două culturi cu cea a textului biblic şi că diferă, de asemenea, relaţia dintre textul parimiarului şi *Vechiul Testament*. Observăm că din traducerea după slavonă lipseşte secvenţa *şi locul picioarelor meale proslăvi-l-voi*; aceasta nu se găseşte nici în Ostrog. Pe de altă parte, remarcăm utilizarea de către Dosoftei a unor termeni de origine slavonă acolo unde, în traducerea revizuită a lui Milescu, apar termeni formaţi pe terenul limbii române: *a slăvi*, *a proslăvi*/ *a mări* (v. 13; *a proslăvi* în 4389, după ***прослáвити*** din textul slavon). În schimb, în unele cazuri remarcăm coincidenţa opţiunilor de traducere între textele lui Dosoftei şi MS. 45, atât la nivel lexical (*părăsîtă şi urîtă* / *năpustită şi urgisită* în MS. 4389), cât şi la nivel sintactic (atribut realizat propoziţional/ atribut adjectival în Ms. 4389, v. 16).[33] Rezultă, din cele spuse mai sus, că este irelevantă, în încercarea de a stabili din ce tradiţie face parte sursa traducerii lui Dosoftei, comparaţia cu textele biblice; acest lucru poate fi realizat doar printr-o confruntare cu versiuni ale parimiarelor slavone şi bizantine.

O polemică vie a stârnit în filologia românească problema raportului dintre fragmentele biblice din *Parimiarul* lui Dosoftei şi traducerea *Septuagintei* realizată de către Nicolae Milescu Spătarul. N. A. Ursu consideră că una dintre contribuţiile esenţiale ale lui Dosoftei la evoluţia limbii literare şi a culturii româneşti constă în revizia pe care mitropolitul a făcut-o la traducerea *Vechiului Testament* a lui Nicolae Milescu, păstrată într-o copie executată (între 1683-1686, *cf*. Ursu, *Note şi variante*, 1978, p. 506) de către Dimitrie din

[33] Opţiunile de traducere identice din cele două manuscrise se pot explica prin faptul, mărturisit de traducătorul versiunii păstrate în MS. 4389, că acesta a avut, printre modele, şi traducerea lui Nicolae Milescu.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

Câmpulung pentru mitropolitul Teodosie al Țării Româneşti. Astfel, cercetătorul ieşean răspunde părerii lui Virgil Cândea, după care contribuția revizorului anonim (sau a revizorilor) ar fi minimă, prin ideea că „traducerea lui Milescu, care era în toate privințele nesatisfăcătoare, a fost revizuită în mod substanțial şi rescrisă de Dosoftei" (*ibidem*, p. 504), acesta fiind de fapt, prin amploarea reviziei, *coautor* al traducerii aflate la baza Bibliei de la Bucureşti. Mai mult, comparând fragmente biblice din *Parimii* cu cele corespunzătoare din MS. 45 (din *Pildele lui Solomon* şi *Iezechiel*) şi *Psalmii* din MS. 45 cu cei din *Psaltirea de-nțăles* a lui Dosoftei, el ajunge la concluzia: „Din această comparație rezultă în mod limpede că *Psaltirea de-nțăles* şi *Parimiile* lui Dosoftei au la bază textul *Vechiului Testament* revizuit de el după traducerea lui Milescu, pe care l-a reprodus în tipăriturile sale ca dintru ale sale" (*ibidem*, p 510). Diferențele pe care le constată între texte s-ar explica prin intervenția copiştilor munteni, care elimină particularitățile moldoveneşti din textul MS. 45, şi prin faptul că Dosoftei revizuieşte ulterior fragmentele pe care le publică în cărțile sale. Argumentele cercetătorului sunt atât de natură lingvistică, cât şi de natură logică.

Lectura paralelă a *Parimiarului* şi a textelor corespunzătoare din MS. 45, ca şi raportarea la edițiile critice ale *prophetologionului* şi *parimejnikului*, ne face să respingem a doua parte a ipotezei lui N. A. Ursu, şi anume ideea că Dosoftei a valorificat în *Parimiile preste an* fragmentele biblice din textul *Vechiului Testament*, revizuit de el însuşi, şi că diferențele între versiuni s-ar datora faptului că, înainte de a fi incluse în *Parimii*, pericopele au mai fost supuse unei revizii. *Parimiarul* lui Dosoftei reprezintă nu o colaționare a unor fragmente traduse după un text biblic, ci chiar o traducere a unei cărți similare, a cărei proveniență nu a putut fi încă stabilită. Pledează pentru această idee conformitatea dintre structurile *Parimiilor preste an*, a parimiarului bizantin şi a celui slavon; fragmentele biblice pe care le conține *Parimiarul* lui Dosoftei şi pe care le-am enumerat mai sus coincid (cu excepții care se reduc la câteva versete sau fragmente de versete) cu cele din tradițiile bizantină şi slavonă. Un alt argument care ne face să susținem ideea că mitropolitul a tradus în *Parimii* o lucrare similară îl constituie diferențele constatate între lecturile de aici şi versetele corespunzătoare din textul biblic, diferențe care au corespondent în cele două tradiții, la care se adaugă particularitatea diferențelor dintre acelaşi fragment biblic repetat, pusă în evidență prin comparația de mai sus, şi care este caracteristică tipului de text pe care îl constituie *prophetologionul.* Comparația dintre pericopele biblice din *Parimii* şi edițiile critice ale parimiarelor greceşti, respectiv slavone, a arătat că acolo unde textul lui Dosoftei este diferit de cel al traducerii lui Milescu, de foarte puține ori aceste diferențe nu le reflectă pe cele

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

dintre parimiarele greceşti şi *Septuaginta*.[34] Pe de altă parte, dacă este să urmărim ipoteza lui N. A. Ursu, nu înțelegem de ce, după ce Dosoftei a revizuit o data textul biblic ca întreg, ar fi supus încă unei operații de revizie (care ar fi trebuit să fie, din nou, substanțială, având în vedere neconcordanțele care dintre *Parimii* şi MS. 45) fragmentele pe care intenționa să le publice în 1683.

Cele spuse mai sus nu exclud, desigur, posibilitatea ca mitropolitul moldovean să fie chiar aceeaşi persoană cu revizorul moldovean al traducerii lui Milescu, a cărui existență, contestată de V. Cândea sau L. Onu, este demonstrată de N. A. Ursu prin evidențierea particularităților moldoveneşti ale manuscrisului[35], ceea ce nu înseamnă că el este neapărat Dosoftei. Particularitățile pe care cercetătorul ieşean le subliniază ca fiind comune fragmentelor traduse de revizor din MS. 45 şi textului revizuit nu sunt concludente în acest sens, ba chiar am putea afirma că, cel puțin în ceea ce priveşte nivelul morfologic, acestea nu sunt caracteristice scrierilor cunoscute ale lui Dosoftei (este vorba despre lipsa articolului hotărât al genitiv-dativului unor nume proprii, care se explică prin traducerea literală din *Septuaginta*; procliza articolului hotărât al genitiv-dativului unor nume proprii feminine, de tipul *ii Rahil*, atestată în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea în texte nordice, dar pe care nu am identificat-o în *Parimiarul* lui Dosoftei, la care se adaugă folosirea pronumelui reflexiv *şie* pentru persoana a II-a, care nu este „improprie", cum arată N. A. Ursu, ci are o distribuție largă în epocă, constituind un reflex al verbelor reflexive din textele slavoneşti).

Faptul că pericopele din *Parimii* nu sunt preluate din versiunea *Vechiului Testament* tradusă de Nicolae Milescu este subliniat de Eugen Munteanu[36], prin compararea unor fragmente din cartea proorocului Iona; concluzia sa este că, dacă fragmentele constituie cu siguranță traduceri diferite, ele au trăsături comune care vin să susțină ipoteza lui N. A. Ursu despre identitatea revizorului; printre acestea se numără traducerea analitică a sintagmei greceşti ἀνάμεσον prin „întru mijloc de" în MS. 45 şi „între mijloc de" în *Parimii*. Prezența acestei locuțiuni prepoziționale în *Parimii* ar putea fi pusă, însă, şi pe seama unui original slavon care ar conține adverbul ***прѡсрєдѣ***, din ***прѡ*** 'in' şi ***срѣдѣ*** 'medium'.

[34] V. şi Mădălina Ungureanu, *Despre sursele fragmentelor biblice* şi *Între Vechiul Testament şi parimiar: cartea lui Iov*.

[35] *Cf. Noi informații privitoare la manuscrisul autograf şi la textul revizuit al Vechiului Testament tradus de Nicolae Spătarul (Milescu)*; *Note şi variante*; *Traducerea* Istoriilor *lui Herodot atribuită lui Nicolae Spătarul (Milescu) a fost remaniată de traducătorul cronografului numit „tip Danovici"*.

[36] E. Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, p. 177-180.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

2.2.2. Imnurile şi canoanele

În afară de pericopele biblice destinate lecturii, *Parimiarul* lui Dosoftei conține patru canoane care se cântă la sărbătorile Paştelui, Înălțării, Coborârii Sfântului Duh şi Blagoveşteniei (Bunavestire); specialiştii care s-au ocupat de tradiția *prophetologionului* nu menționează nicăieri prezența acestora în tradițiile bizantină şi slavonă, şi nici manuscrisele româneşti ale parimiarului pe care le-am consultat nu le conțin. Concluzia este că includerea lor în *Parimiar* îi aparține lui Dosoftei, fiind justificată de criteriul tematic după care sunt grupate şi pericopele în perioada sărbătorilor fără dată fixă. Unele dintre aceste cântări apar însoțite de originalul după care traduce Dosoftei.

2.2.2.1. Canonul Paştilor Împvierii Domnului nostru Iisus Hristos (III 65^{v}–68^{r}) apare imediat după parimiile din Sâmbăta Paştelui, fiind urmat de încă o serie de cântări (*stihiri*) destinate acestei sărbători. Compus de Ioan Damaschin, este alcătuit din 9 cântări (*peasne*) şi este păstrat în practica liturgică actuală. Dosoftei nu precizează sursa; dată fiind cursivitatea limbii, putem presupune că traducerea sa este anterioară alcătuirii parimiarului (însă caracteristicile lexicale şi morfosintactice îl atribuie tot mitropolitului). Intervențiile lui Dosoftei asupra textului se concretizează într-un pasaj explicativ şi în trimiteri care indică receptorului relația dintre cântări şi textul biblic (de tipul: *Caută-ț tîlcul la Matthei 26,29, Luca 21,18*).

2.2.2.2. Canonul Înălțării (*Canun la Văzneseniia Domnului nostru Iisus Hristos*, III 76^{r}-103^{r}) este şi cel mai întins. Textul Canonului începe la fila 76^{r} şi conține cântări închinate lui Iisus Hristos, integrate în slujba de Înălțarea Domnului. Dosoftei nu precizează autorul originalului; probabil face parte dintr-un penticostar slavon, iar în slavonă canonul este tradus din greacă, aşa cum arată prezența în slavonă a calcurilor după modelul limbii greceşti. Cântările constituie, de fapt, prelucrări ale unor fragmente din *Vechiul Testament*, mai ales din *Psalmi*, în prima parte realizate de către Ioan Damaschinul, iar în cea de-a doua (canonul al doilea) de Iosif al Tesalonicului.[37] Fiecare fragment în slavonă este urmat de traducerea sa în română. Specificul textului la Dosoftei este dat de prezența, imediat după traducere, în cele mai multe cazuri, a unor pasaje explicative care privesc conținutul textului tradus (*tâlcuri*).

2.2.2.3. Canonul la Peatdeseatniță (Coborârea Sfântului Duh) (III 106^{r}-129^{v}) al lui Ioan Monahul; alături de traducere este reprodus originalul slavon, în coloane paralele. Este, de fapt, un acrostih, pe care Dosoftei îl explică, reproducându-i cheia în greacă, cu caractere chirilice: ***Инь*** *canon iamvicesc, căruia-i capul*

[37] *Cf. Penticostar, adică sfintele slujbe de la Duminica Paştilor până la Duminica tuturor sfinților*, Editura Institutului biblic şi de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1999.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

rîndului Theioghenés Lóghe, Pnéuma parákliton pálin allon ek ghenétou kólpon icas epihthoníois oia pyrós glossisi féron theótitos aylou símateĩs fytlis kai hárin ymnopólois.

Ádecă: „O, de Dumnădzău născute Cuvîntule!" sau: „O, Fiiule şi Cuvîntule a lui Dumnădzău, Duhul Mîngîitoriul iarăş altul de la Părintele din sîn trimis-ai peminteanilor ca de foc limbi, aducea de dumnădzăiasca şi fără trup sămn de a ta rudă şi dar cărora te cîntă."

Acest canon iamvicesc, aşea să cheamă meşterşugul făpturii lui în verşuri iamviceşti, şi căpeţealele cuvintelor, în tropare, începăturile verşurilor, cuprind aceale slove toate ce să tîlcuiesc precum le-am scris rumîneaşte.

Versiunea slavonă nu păstrează inițialele versurilor din varianta grecească, aşadar efectul acrostihului se pierde; acesta nu poate fi reconstruit nici în română şi, probabil, intervenția explicativă a mitropolitului se explică tocmai prin încercarea de a conserva conținutul integral al textului şi de a-i reconstrui, fie şi explicativ, forma originară. Traducerea acestui fragment se înscrie în procedeul pus în evidență în cadrul discuției de la canonul la Înălțare: litera textului reconstruită prin traducere literală, iar sensul, prin *tâlc*.

Depăşind etapa traducerilor vechi de texte, care omiteau din discuție instanța receptorului, acordând întâietate formei, Dosoftei, ca şi alți traducători ai textelor religioase din perioada veche[38], încearcă să restituie ambele dimensiuni ale textului, cel puțin în cazul de față: dimensiunea formală, care este riguros reconstituită în limba română prin echivalarea literală, şi dimensiunea conținutului, a sensului textului tradus, reconstituită prin pasajele explicative pe care el le denumeşte *tâlcuri* şi care, de fapt, reprezintă nişte glose ample (în cazul în care considerăm că unitatea glosată este conținutul global al pasajului tradus şi, în acelaşi timp, şi sintagmele componente), unde este aplicat adesea procedeul parafrazării. Se poate spune, aşadar, că dacă traducerea urmăreşte redarea textului în litera sa, pasajul explicativ (*tâlcul*) reconstruieşte spiritul acestuia; ele fac parte efectiv, prin intenție şi efect, din traducere.[39]

Prezența acestor pasaje originale indică manifestarea, la Dosoftei, a unui alt fel de viziune asupra actului traducerii, cea în care receptorul devine „miza

[38] Importanța procedeului glosării pentru traducerile religioase din epoca veche este subliniată de Alexandru Gafton care, inventariind numeroase exemple excerptate din traduceri din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, conturează o clasificare a tipurilor de glose în funcție de scopul urmărit şi de dimensiunea textului care determină acest procedeu (incompatibilitatea dintre limbi, receptorul sau, uneori, destinatarul); cf. Al. Gafton, *Considerații asupra rolului gloselor în vechile texte româneşti* şi *Traducerea ca literă şi glosa ca spirit*.

[39] Tâlcurile din *Parimiar* sunt discutate succint de Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, p. 180-181, care scoate în relief cursivitatea limbajului acestora, prin contrast cu aspectul lexical şi sintactic greoi al pasajelor traduse literal.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

reală a traducerii”[40]; tîlcurile (pe care nu le-am întâlnit nicăieri în altă parte ca fenomen cu o asemenea amploare[41]) reprezintă o modalitate ingenioasă de a satisface necesitatea transmiterii sensului, prezervând, totodată, forma originalului.

2.2.2.4. Canonul la Buna Vestire (III 134^{v}-139^{r})

Canonul la Svînta Blagoveştenie este tradus din greceşte (după cum arată mitropolitul într-o scurtă explicaţie la început), primele cântări sunt doar în română (cu excepţia unui pasaj din cântarea a şasea, unde Dosoftei notează şi originalul grecesc), iar la cântarea a opta şi a noua, mitropolitul notează atât textul grecesc cu caractere chirilice, cât şi traducerea românească în tehnica interlineară. Canonul reprezintă o prelucrare a versetelor 1,26-38 din *Evanghelia după Luca* şi povesteşte, amplificând, episodul în care Fecioara Maria este anunţată că-l va naşte pe Fiul lui Dumnezeu.

2.2.3. Prorocirea sibilei Eritreea

Unul dintre cele mai cunoscute texte din *Parimiile preste an* este traducerea prorocirei sibilei Eritreea (III 130^{r}-131^{r}), pe care Dosoftei spune că l-a găsit în *Viaţa lui Constantin cel Mare* a lui Eusebiu de Cezareea, în cartea a cincea. De fapt, Mihai Moraru[42] arată că această trimitere trebuie pusă pe seama tradiţiei şi identifică drept sursă a versiunii de la Dosoftei *Oracolele sibiline*, cartea a VII-a (ed. Paris, 1607), unde este cuprinsă o versiune în limba latină identică cu cea reprodusă de mitropolit. Interesul pentru sibile nu se manifestă doar prin preluarea acestui poem de către Dosoftei, ci este demonstrat de însemnările despre sibile făcute pe exemplarul cumpărat prin grija sa din *Cronica universalis* a lui Johannes Nauclerus (Köln, 1544).[43] În versiunea sa grecească, poemul este un acrostih. Iniţialele versurilor oferă cheia interpretativă: JESOUS HRISTOS THEOU UIOS SOTER STAVROS; pe marginea versurilor, Dosoftei reproduce iniţialele versurilor greceşti originale (cu caractere chirilice, desigur), iar soluţia o reia şi o traduce la finalul poemului, acolo unde face şi o prezentare a sibilei: *Şi aceasta-i sivila Erithréa, carea însăş pre sine a şeasea după potop rudenie au trăit ş-au fost popă lui Apolón. Şi cu dumnădzăiasca însuflare au prorocit cu verşuri, la-ncepătură avînd tot verşul careleş cîte una de-aceaste slove pre rînd, precum şi le-am scris pre marginea verşurilor, carele dzîc aşea: „Iisus Hristos, Theou yiós sotír stavros”, ádecă „Iisus Hristos, a lui Dumnădzău Fiiu, Spăsîtoriu, cruce”* (III 131^{v}). Preferinţa mitropolitului pentru astfel de alcătuiri

[40] Al. Gafton, *Traducerea ca literă şi glosa ca spirit*, p. 2.

[41] Astfel de pasaje explicative, dar mult mai puţine ca număr, se întâlnesc şi în *Psaltirea în versuri*.

[42] În *Manierisme formale. Acrostihul sibilin la Dosoftei*, p. 130-131.

[43] *Cf.* D. H. Mazilu, *Introducere în opera lui Dosoftei*, p. 129; M. Moraru, *Manierisme formale*, p. 128.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

este subliniată de explicația acrostihului ca specie (în locul citat şi la III 107[r]) şi de integrarea în cuprinsul cărții sale a altor acrostihuri: ***Canon la svînta Petdeseatniță*** *căruia-i* ***κραεγραнέсιѧ*** [‘acrostih’, în limba slavonă] *penticostin eortazomen, Peatideseatniță prăznuim* (III 106[r]); după cum am văzut mai sus, chiar dacă formal, în traducerea în limba română, Dosoftei reuşeşte conservarea acrostihului, el are grijă să restituie această trăsătură a textului, precizând-o. În economia volumului, poemul sibilic este plasat înaintea canonului sărbătorii Bunei Vestiri, în acelaşi grupaj de literatură oraculară din care face parte şi prelucrarea după Lactantius Firmianus, iar acceptarea sa în *Parimiar* este justificată de apropierea tematică de textele profeților: „Prezența acestor texte în cuprinsul tipăriturii lui Dosoftei îşi află justificarea în faptul că oracolele sibiline fuseseră puse, în arta şi literatura medievală, în legătură cu textele profeților [...]. În cronografe şi în erminii, oracolele şi figurile sibilelor sunt incluse în cadrul unor programe centrate pe vestirea naşterii Mântuitorului”[44], ca urmare a interpretării în sens creştin a profeților sibilelor în patristică. În epocă, acest interes pentru literatura oraculară nu este singular; el este reflectat de iconografia ortodoxă, iar Nicolae Milescu alcătuieşte o carte despre sibile.[45]

Versiunea românească este reprodusă alături de cea latină scrisă cu caractere chirilice[46], în traducere interlineară, iar tehnica de traducere adoptată este literalismul (justificat, probabil, în concepția lui Dosoftei, de caracterul cifrat al acestor profeții, astfel încât, în afară de indicarea soluției acrostihului, el nu mai adaugă explicații suplimentare).

Imediat după versiunea românească, Dosoftei tipăreşte o variantă în limba polonă a poemului (40 de versuri), care nu reproduce exact versiunea latinească; trimiterile biblice marginale confirmă ipoteza lui N. A. Ursu că este vorba despre o altă versiune (nu de o traducere în polonă a lui Dosoftei, aşa cum afirmă Ştefan Ciobanu şi este înclinat să creadă şi D. H. Mazilu[47]).

2.2.4. Alte texte oraculare în *Parimii*

În continuarea poemului sibilei, în acelaşi grupaj de literatură oraculară, Dosoftei integrează un fragment (III 132[v]-134[r]) pe care îl atribuie lui Lactantius (Lucius Caecilius Firmianus, cca 240-320) şi care are aceeaşi temă ca poemul:

---

[44] M. Moraru, *Manierisme formale*, p. 127.

[45] În legătură cu traducerile şi circulația acestui poem în literatura universală, *cf*. D. H. Mazilu, *Introducere în opera lui Dosoftei*, p. 130-134; M. Moraru, *Manierisme formale*, p. 127-128, 131-132.

[46] Transcrierea acestor versuri, realizată de Ştefan Ciobanu, este inclusă de N. A. Ursu în ediția de *Opere*, p. 482-483; v. şi corecturile aduse de Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, 175, nota 130.

[47] N. A. Ursu, *Note şi variante*, p. 482; D. H. Mazilu, *Introducere în opera lui Dosoftei*, p. 137-138.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

judecata finală şi semnele care o anunţă. La sfârşit, mitropolitul comunică şi sursa: *Aceastea Liactánţius au scris în cărţîle sale mai apoi la fîrşit, scoţîndu-le din cărţîle sivilelor şi din proroci*. Confruntarea cu textul reprodus de J. P. Migne în *Patrologia latina*, MPL 006, col. 733-822 ne-a arătat că fragmentul din *Parimii* reprezintă o prelucrare după Cartea VII, capitolele 15-26, în care Lactantius foloseşte drept surse profeţiile sibilelor. Din acest material, Dosoftei traduce unele fraze care ilustrează tema, iar pe altele le prezintă rezumativ.

După canonul la Buna Vestire, *Parimiile* conţin două fragmente din *Lexiconul lui Suida*[48], unul în slavonă, celălalt tradus în română. Fragmentul în slavonă, care traducere a lui Dosoftei sau poate reproducere după o sursă nemenţionată, reprezintă o prelucrare după articolul despre Iisus Hristos din *Lexicon*, mai degrabă un rezumat decât o traducere; se relatează aici o întâmplare în centrul căreia se află ideea naşterii lui Isus din Dumnezeu şi Maria, afirmându-se existenţa unui codice care cuprinde cuvintele celor care au auzit mărturisirea Mariei în această privinţă.

Al doilea fragment are în centru ideea vestirii naşterii lui Isus de către oracol: Augustus merge la Pitia să o întrebe cine va împărăţi după el, iar aceasta vesteşte venirea lui Hristos. De data aceasta, scurtul paragraf reprezintă o traducere după o porţiune din intrarea *Augoustoi* din *Lexicon*.[49] Versiunea originală pare să fi fost grecească, aşa explicându-se de ce inscripţia, despre care ni se spune că a fost scrisă în latină, este reprodusă de Dosoftei în greceşte: *O domos utos esti tu protogonu Theu*. Interesantă este încercarea mitropolitului de a reda cuvintele Pitiei într-o formă rimată: *Cucon evreu îm porunceaşte, a dumnădzăi fericiţ ce-mpărăţeaşte, această casă să lipsăsc şi la iad de-acmuş să lăcuiesc* (III 139^{v}).

3. Concluzii

Parimiarul (*profitologhionul*, *cf. Parimiile preste an*, I 5^{r}) lui Dosoftei se înscrie în tradiţia ortodoxă a cărţilor de lectură; acest text are un destin aparte întrucât, odată cu apariţia triodului, a penticostarului şi a mineelor, care îi reproduceau parţial conţinutul, s-a renunţat la copierea sa. În contextul culturii române, textul

[48] *Lexiconul* lui Suida (Suda sau, după alţi autori, Suidas) este o amplă enciclopedie bizantină, datând, cel mai probabil, din secolul al X-lea, o compilaţie după surse care s-a pierdut. Prima ediţie a *Lexiconului* este realizată de Demetrius Chalcocondylos (1499); urmează ediţiile lui Aldus, Veneţia, 1514, retipărită în 1544. Prima traducere în latină îi aparţine lui Hieronimus Wolf (1564, 1581), iar prima ediţie bilingvă, greacă şi latină, este a lui Aemilius Portus, Geneva, 1619.

[49] *Suidae Lexicon*, Edidit Ada Adler, Pars I-V, Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri, MCMXXVIII, vol. I, p. 411.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)

lui Dosoftei este singurul parimiar tipărit; în afara sa există câteva manuscrise care conţin pericope veterotestamentare destinate vecerniei, cele mai multe fragmentare, care nu reproduc versiunea mitropolitului moldovean. *Parimiile preste an* sunt traduse după o sursă nemenţionată, un parimiar grecesc (cel mai probabil) sau slavon, la conţinutul căruia mitropolitul adaugă cântări bisericeşti, fragmente profetice sau comentarii originale.

BDD-B146-01 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 04:10:47 UTC)